

NEDAR CONTRACORRENT

L'IES Son Rullan és un típic institut de barriada ciutadana: llunyà ja el seu origen de centre dependent del Ministeri de Defensa, els seus alumnes provenen majoritàriament de Son Cladera, sa Indioteria, es Pont d'Inca, es Rafal... i són no catalanoparlants en percentatges que, any rere any, no davallen del 85%. Si per a rètols, actes, comunicacions als pares i butlletins s'utilitza el català, que és també preponderant als claustres o al bar de professors, i llengua vehicular de la meitat de les hores docents –entre aquestes totes les assignatures troncales–, als passadissos o a l'hora del pati quasi no se senten frases que no siguin en castellà. Aquesta asimetria, ben coneguda i gens atípica, no ha fet més que créixer en els darrers cursos.

La situació de l'alumnat es podria descriure com d'autisme lingüístic, però això reflectiria només una part del problema: a l'encastellament menyspreador contra l'altre, a la còmoda ganduleria de no intentar ni mínimament un esforç per aproximar-se a la llengua d'una part important de la comunitat escolar, s'afegeix amb freqüència una actitud de rebuig agressiu a tot el que es relaciona amb el català; hi ha sí una situació d'autisme, però d'autisme fòbic. Algunes de les arrels són evidents, i la més evident, l'estrident situació de privilegi lingüístic que porta a jutjar com a natural que els altres es dobleguin a les teves ordres i mai no al contrari; a això s'ha d'afegir la coneguda cançó de la inutilitat de les llengües “menors” i tindrem el terreny preparat per interpretar qualsevol reivindicació dels drets dels catalanoparlants com una agressió personal (*ni siquiera creo que quieran defender su lengua, lo que quieren es joder*).

Però hi ha més coses. Des de fa cinc anys, i aprofitant l'explicació dels textos expositius i argumentatius, deman al meus alumnes de segon cicle d'ESO i batxillerat que m'expliquin *in extenso* les raons de la seva actitud davant el català. Són fins ara 452 els escrits que he analitzat; la sinceritat en les respostes només es pot apreciar si es té en compte que les demana el cap del Departament de Llengua Castellana i Literatura: escriuen *a tumba abierta*, i la citació que tanca el paràgraf anterior, extreta de l'exercici d'un alumne de 1r de batxillerat del curs passat, n'és un bon exemple. Idò bé: juntament amb l'esperable i omnipresent raonament utilitarista (*el castellano lo entendemos todos y el catalán no sirve para nada fuera de aquí*) el rebuig del mallorquí es basa en altres quatre tipus d'argumentació: la política, la futbolística, l'acadèmica, la de classe.

El rebuig acadèmic

Els alumnes associen l'ús del català amb l'assignatura de català, que apareix sempre com una de les més conflictives en les enquestes prèvies a cada avaluació, de manera que el rebuig a una matèria acadèmica esdevé rebuig lingüístic general. És evident per a qualsevol observador avisat que el contagi funciona també en sentit invers –el rebuig previ del català porta a la

impopularitat de l'assignatura– però d'això no són conscients els alumnes, per als quals ser examinats en igualtat de condicions amb els parlants nadius –selectivitat, per exemple– és una clara injustícia. A això s'ha d'afegir la tendència molt comprensible, però enormement nociva, d'alguns departaments de català en els centres de barriades no catalanoparlants a adoptar una actitud de plaça assetjada que ha de retornar cop a cop: davant la fanfarroneria despectiva, la paella pel mànec; a qui no vol brou, tassa i mitja. I s'ha de sumar a això el purità fonamentalisme sacralitzador que porta alguns professors a mirar amb lupa ortografia, lèxic, sintaxi, a la recerca de barbarismes, faltes, construccions no genuïnes...: la consulta obsessiva del diccionari (no de tots, n'hi ha de rèprobes), les correccions sobre correccions a cartells i escrits, les discussions amb àmplia consulta bibliogràfica per dilucidar un *per* o un *per a* amb infinitiu... Sé que caricaturitz, però hi ha un tarannà difús, de darrer baluard en la defensa d'una llengua, que desvirtua totalment el que ha de ser Llengua catalana i literatura: una simple assignatura, una més; donar-li un ulterior significat missional legitima la reducció simètrica i inversa de convertir l'ús d'una llengua en una assignatura. I és molt perillós, perquè si suspendre català no té més importància que suspendre anglès, considerar un greuge que et parlin en català o no intentar parlar-lo mai és moltíssim més greu que no xampurrejar anglès. La guerra és una cosa massa seriosa com per deixar-la als militars: amb Clemenceau, es podria afirmar que l'ús quotidià del català és massa important per junyir-ne la sort a la d'una assignatura. En principi, i sempre que fos possible, el coordinador dels esforços normalitzadors en un centre no hauria de ser un professor de català.

El rebuig polític

Els alumnes associen també l'ús del català amb algunes postures polítiques que, grosso modo, podríem englobar en l'epígraf de nacionalistes; el rebuig d'aquestes postures toca de rebot la llengua. Les formulacions són quasi sempre molt imprecises, però tenen en comú l'equació nacionalisme = antiespanyolisme. Els més conspicus consideren hostil tot el que es mogui i no sigui espanyol; els més refinats cerquen un aliat en el mallorquí que, no essent evidentment castellà, té la característica redemptora que no és tampoc, com tothom sap, català; els més informats arriben a lligar la defensa de la llengua catalana amb partits polítics concrets *que quieren convertir las islas en la quinta provincia de Cataluña, aunque no lo dicen*.

És fàcil ironitzar sobre els grollers errors d'anàlisi subjacents en les opinions anteriors –i sobretot en la consideració de l'espanyolisme com una postura no nacionalista–, però això no impedeix reconèixer una veritat profunda i perversa: és impensable que parli català i el valori, i hi vegi qualche cosa més que una eina per accedir a places de funcionari, una persona que se sent espanyola i no balear, que diu Espanya i no estat espanyol, a qui no li importa gaire omplir de significat polític el rètol “Països Catalans”, que gruny si sent la paraula independentisme: una persona com la major part d'aquests alumnes. El problema no és que sigui impensable per a ells, sinó que ho és també per a molts dels defensors del català, que donen així per perduda la batalla per integrar lingüísticament un percentatge important de la població que, és previsible, continuarà considerant-se espanyola durant molt de temps. Plantejar la batalla pel català en l'únic territori possible de la conversió a les idees

nacionalistes és un error, perquè condueix directament al deliri del *barco de rejilla* com única recepta efectiva per a la normalització lingüística. I si hi ha alguna cosa que perceben palmàriament els alumnes que argumenten la seva fòbia al català és que aquesta és comparable a la fòbia antiespanyola de l'altra part, i és vital rompre aquesta actitud còmodament *frontista* si es vol avançar en la normalització lingüística (i és còmoda perquè proporciona perfectes coartades, a uns per encastellar-se en el castellà, a altres per justificar un fracàs que no es pot donar mai per bo). Entre l'alumne que assegura que, encara que n'apregui, mai parlarà en català, i el professor que afirma orgullós que a ca seva no hi ha un sol llibre en castellà, la distància és mínima: es toquen, però es giren l'esquena l'un a l'altre.

La confusió entre nacionalisme i llengua provoca com a conseqüència més immediata el disseny d'una política lingüística que té com a destinataris principals els alumnes que menys ho necessiten; correllengües, concursos de coneixements de lèxic i gramàtica, premis o beques estiuencs a Prada...: els participants són sempre joves ja guanyats per endavant a la causa. Com els mítings polítics, són activitats que conforten els membres del grup però no afegeixen ni un vot dels que interessen de veres: els dels qui no són, en principi, de la nostra opinió. L'objectiu no hauria de ser els fills prodigi, sinó els fills pròdigs.

El rebuig de classe

Potser el que sorprèn més del conjunt de respostes que resumesc és l'aparició progressivament nítida d'un factor de classe en el rebuig del català, que és percebut com la llengua del poder a les Illes. I resulta sorprenent perquè si hi ha un nexa d'unió entre els patis de Son Rullan i –és un exemple– San Cayetano és només que a ambdós sona el castellà aclaparadorament. No obstant això, els alumnes la integren com a part fonamental de la seva estètica *quillo*: plataformes, perforacions a celles i llavis, tallat de cabells en corona... i castellà. El català és la llengua de la majoria de professors, dels butlletins, del rètols, de les convocatòries d'exàmens de pendents, dels polítics de l'autonomia (amb inefables excepcions), de les declaracions a la ràdio d'hotelers, sindicats d'agricultors, propietaris de finques afectats per la creació de parcs naturals. No certament la llengua de Son Cladera i sa Indioteria. En els exercicis que resumesc guaita l'obscura sensació que el castellà és la llengua dels assalariats: és clar que la utilitzen com un privilegi agressiu contra els catalanoparlants, però és l'únic privilegi que els queda. Els temps del castellà com a llengua de militars, guàrdies, jutges i funcionaris queden ja llunyans: sense deixar de ser això, ara és majoritàriament la llengua dels de baix. *Hablo castellano porque soy "foraster"*: el començament orgullósament provocador de l'escrit d'un (bon) alumne continua amb un memorial de greuges. *En el Caprabo todos los letreros están en catalán, menos los que te dicen que enseñes el bolso a la salida*. És dur d'admetre, però la realitat d'una llengua opressora, el castellà, queda emmascarada en escrits com aquest per la percepció que és la llengua dels desheretats. I al contrari: la llengua de veres oprimida és vista com a culpable per ser la dels qui et diuen foraster.

Deslligar el català del seu caràcter d'assignatura, de la seva adscripció al nacionalisme...: hem d'afegir ara la tasca de deslligar-lo de la seva percepció com a llengua dels propietaris; amb llengua pròpia ja n'hi ha prou.

El rebuig futbolístic: a manera de conclusió

És en efecte l'argument més peregrí per rebutjar el català però també un dels més recurrents: és la llengua dels seguidors del Barça. No valdria la pena aturar-se ni un minut en aquesta associació, com a molt pintoresca, però no es pot deixar de reconèixer que les fílies i les fòbies es nodreixen moltes vegades d'irracionalitats així, i aquesta em pareix interessant justament per la seva frivolitat; convindria explicar-ho detingudament.

Del conjunt d'escrits analitzats no emergeix tant un conjunt de problemes que dificulten la normalització del català com un gran problema que els engloba tots: l'associació d'una llengua amb el conjunt minuciós i extens de les senyes d'identitat dels seus defensors; si a la llista s'inclou fins i tot l'afiliació futbolística, és clar que molts d'alumnes els perceben com un grup tancat, fortament uniforme, excloent de qualsevol que no compleixi alguna de les caselles del formulari d'admissió. I el que proposam aquí és, justament, que a instituts com el nostre la tasca primordial de la normalització lingüística és demostrar als alumnes que no existeix aquest formulari d'admissió, i que si existeix és espuri. El català és molt més que una assignatura; no té relació essencial amb la ideologia nacionalista; no és una llengua de propietaris; no és evidentment una llengua culer. I sentir com a propi el català no és incompatible amb suspendre l'assignatura, ni amb sentir-se espanyol o ser seguidor apassionat de José Tomás o aficionat del Real Madrid. I, en qualsevol cas, té molt poc a veure amb cap emoció patriòtica.

Salvador Bastida
Cap del Departament de Llengua Castellana i Literatura
de l'IES Son Rullan